

סיכום עבודת ועדת המשנה המייעצת לשרת המשפטים

בענין הערות לשכת עורכי הדין לרפורמה המוצעת בתקנות סדר הדין האזרחי

בהתאם לכתב המינוי מיום 3.1.2018, הוטל על ועדת המשנה לדון בהערות לשכת עורכי הדין (להלן: הלשכה) לרפורמה המוצעת בתקנות סדר הדין האזרחי כאמור במכתב הלשכה מיום 21.8.2017, לגבש עמדה בעניינן, ולהמליץ לשרת המשפטים בדבר קבלת ההערות או דחייתן, באופן חלקי או מלא, ובכלל זאת להציע נוסחים חלופיים לנוסחים המוצעים כעת ברפורמה.

בישיבה שקיימה ועדת המשנה ביום 30.1.2018 נפגשה הוועדה עם נציגי הלשכה (עורכי הדין בן-צור, וינברג וטייק) ושמעה את עמדתם, ובישיבה שקיימה ועדת המשנה ביום 27.2.2018 נפגשה עם השופט (בדימוס) משה גל ושמעה את עמדתו.

במסמך להלן יובאו בקצרה ובאופן "טלגרפי" עמדות הצדדים לגבי כל אחת מהערות הלשכה, בצירוף מסקנות והמלצות ועדת המשנה. במקרים בהם ההמלצה נתקבלה ברוב דעות, צוינה דעת המיעוט.

במסמך זה: **תקנות סד"א** - תקנות סדר הדין האזרחי, התשמ"ד-1984.

תקנות הרפורמה - התקנות המוצעות ברפורמה כנוסחן מיום 22.2.16.

1. תצהירי עדות ראשית

בתקנה 164 לתקנות סד"א נקבע:

"בעל הדין הקורא עד יחקור אותו תחילה חקירה ראשית; לאחר מכן רשאים בעלי הדין האחרים לחקור אותו חקירה שכנגד..."

בתקנה 168 (א) לתקנות סד"א נקבע:

"בית המשפט או הרשם רשאי, בכל עת, להורות לבעל דין כי עד שיובא על ידו יקדים ויגיש תצהיר על עדותו או שעובדה פלונית תוכח עד ידי תצהיר..."

בתקנה 66 לתקנות הרפורמה נקבע:

"(א) ככלל עדויות יושמעו בעל פה.

(ב) בית המשפט רשאי, במקרים מתאימים בלבד, להורות לבעל דין כי עד שיביא, יקדים ויגיש את חקירתו הראשית בתצהיר או שעובדה פלונית תוכח בתצהיר".

השינוי המוצע ברפורמה:

כמצוטט לעיל, הרי שגם בהתאם לתקנות סד"א עדות בעל פה היא הכלל (תקנה 164 שלשכת עורכי הדין לא התייחסה אליה) והוראה בדבר הגשת תצהיר עדות ראשית (תקנה 168) היא חריג.

בתקנות הרפורמה נקבע במפורש כי הכלל הוא עדויות בעל פה וכי בית המשפט רשאי במקרים

המתאימים בלבד להורות על הגשת תצהיר. המילים "במקרים המתאימים בלבד" אינן מופיעות בתקנות סד"א, בהן נקבע רק כי "בית המשפט רשאי".

עמדת השופט גל:

יש לחזור לדרך המלך הקבועה גם בתקנות סד"א של עדויות ראשיות בעל פה. קיימת חשיבות להתרשמות בלתי אמצעית מעדים. תצהיר הנכתב על ידי עורך דין אינו מקדם את בירור האמת. עדויות בעל פה יביאו ליעול הדיון ולחסכון בזמן. הליך הגשת תצהירי עדות ראשית גוזל זמן. תצהירי עדות ראשית מאריכים לרוב את משך החקירה הנגדית. יש מקום להעביר מסר לבתי המשפט המורים על הגשת תצהירי עדות ראשית כשגרה בלא שתוקדש מחשבה לשאלה האם התיק מתאים יותר לשמיעת עדות ראשית בעל פה. יש מקום להעביר מסר זה הן באמצעות התקנות, הן בהשתלמויות.

התנגדות לשכת עו"ד:

מדובר בנסיון לחזור לשיטת המשפט טרם תיקון התקנות בשנת 1992. התקנה תפגע במתדיינים בכך שיקשה על בעלי הדין כמו גם על עדים אחרים (במיוחד אלה המתרגשים וה"שכחניים" או אלה הבלתי מיוצגים) להציג גרסה מלאה וקוהרנטית של סיפור המעשה תוך צירוף מסודר של המסמכים הרלבנטיים. תצהירים מאפשרים הצגה סדורה ובהירה של הגרסה העובדתית בליווי המסמכים התומכים בה. השופטים היום מעדיפים רובם ככולם הגשת תצהירי עדות ראשית. החקירה הראשית אורכת זמן רב ותצהירי עדות ראשית מיעלים את ההליך ועוזרים לבית המשפט לעמוד על המחלוקת באופן שיסייע גם לנסיון לפשר בין הצדדים. התרשמות בלתי אמצעית מהעד מתאפשרת גם בחקירה נגדית. נציגי הלשכה הסכימו כי אכן יש שימוש מופרז בכלי של תצהירי עדות ראשית, ויש מקרים שאינם מתאימים לכך, אך הפתרון הוא בניסוח התקנה. יצוין, כי לשכת עורכי הדין ביקשה להוסיף חובה על בית המשפט להכריע בהתנגדויות קבילות לתצהירים לפני החקירות. עו"ד בן-צור בישיבה הסכים שאין לכך מקום.

מסקנות והמלצת ועדת המשנה:

ניתן "לגשר" בין שתי הגישות בדרך של שינוי נוסח התקנה המוצעת בתקנות הרפורמה. למעשה, מטרת התקנה על פי הרפורמה היא "להזכיר" לבית המשפט לשקול במקרים המתאימים שמיעת ראיות ללא תצהירים ולא להורות, אוטומטית וכדבר שבשגרה, על הגשת תצהירי עדות ראשית גם

כשהדבר אינו מתאים לנסיבות הענין (כפי שקורה היום במקרים רבים). מטרה זו יכולה להיות מושגת גם על ידי שינוי-מה בנוסח התקנה דהיום וגם על ידי הטמעת הנושא בקרב השופטים.

ההוראה כיום בדבר שמיעת ראיות בעל פה המעוגנת בתקנה 164 נשכחה לחלוטין. יש מקום לחזור ולעגן אותה גם ברפורמה מחד, ומאידך להתוות את שיקול הדעת של בית המשפט בהחלטתו בדבר הגשת תצהירי עדות ראשית.

לפיכך, מומלץ להותיר את תקנה 66(א) לתקנות הרפורמה כלשונה, אולם לשנות את תקנת משנה (ב) ולהוסיף בה התוויה של שיקול דעת בית המשפט בנושא, הכל במטרה לחדד לבית המשפט שאין לפעול בענין זה באופן אוטומטי.

להלן נוסח מוצע לתקנה 66 לתקנות הרפורמה-

”(א) ככלל עדויות תשמענה בעל פה ;

(ב) בית המשפט רשאי, בהתחשב, בין השאר, בהיקפה ובמורכבותה של התביעה ובטיב הסכסוך בין הצדדים, להורות לבעל דין כי עד שיביא, יקדים ויגיש את חקירתו הראשית בתצהיר או שעובדה פלונית תוכח בתצהיר, אם שוכנע כי הדבר יסייע לגילוי האמת ולניהול יעיל של הדיון.”

2. שאלונים

הזכות לשלוח לצד השני שאלון אינה נזכרת במפורש בתקנות הרפורמה. תקנה 17 לתקנות הרפורמה קובעת חובה על תובע בתביעת נזקי גוף לצרף לתביעתו (לא הגשה לבית המשפט) שאלון מובנה המפורט בתוספת. זו לשון התקנה :
 ”בתביעה שעניינה נזק גוף ימציא התובע לנתבע, יחד עם כתב התביעה, תצהיר שיכלול מענה לשאלות המפורטות בטופס 3 שבתוספת, אם הן נוגעות לענין, מבלי להגיש העתק לבית המשפט ; הנתבע רשאי להגיש לבית המשפט את התצהיר או חלק ממנו במהלך שמיעת הראיות”

עמדת השופט גל :

נעשה שימוש לרעה בכלי השאלון. השאלון הפך לכלי טקטי שעורכי הדין עושים בו שימוש על מנת להתיש את הצד שכנגד ולא לשם בירור האמת. הדבר מעורר מחלוקות רבות בין הצדדים שמונחות לפתחו של בית המשפט חדשות לבקרים. ניתן להעלות שאלות עקרוניות לדיון בקדם המשפט. בסופו של דבר מעטים הם המקרים בהם מוגשות תשובות כראיה.

התנגדות לשכת עו"ד :

מדובר בפגיעה קשה בבירור האמת.

פגיעה בייעול ההליך (כאשר מענה למספר שאלות עשוי לסיים את התיק).

בעל דין הטוען טענות מסוימים כדוגמת טענת אפליה נזקק לשאול שאלות על מנת להוכיח טענתו. גם כיום קיימת אפשרות לבית המשפט שלא להיעתר לבקשה להשיב על שאלון כולו או חלקו ועל כן לא ברור מה יועיל הביטול.

כהצעת פשרה מציעה הלשכה לקבוע שהשאלון יהיה קצר וממוקד ולא יכלול יותר מ-100 שאלות ותתי שאלות ורק מטעמים מיוחדים שירשמו תינתן רשות למספר שאלות גדול יותר.

מסקנות והמלצת ועדת המשנה

דומה שאכן קיים שימוש לרעה בכלי השאלון והנושא גם מהווה בסיס לחילוקי דעות ובקשות רבות באופן המעמיס מאד על בית המשפט.

כוונת מנסחי הרפורמה היתה כי במקרים המתאימים אפשר יהיה להגיש בקשה למתן תשובות לשאלות מסוימות במסגרת הבקשות המוגשות לקראת קדם המשפט.

יחד עם זאת, מוצע לקבל את התנגדות לשכת עורכי הדין בענין, אך להציב מגבלה על היקף השאלון (נראה כי העקרון של הגבלת מספר השאלות, מקובל גם על לשכת עורכי הדין) כמפורט להלן.

מוצע לעגן במפורש את הזכות למשלוח שאלון אולם על מנת למזער את החשש לשימוש לרעה בכלי זה וכן בשל החשש מהעומס שיוטל על בית המשפט במסגרת דיון בשאלונים עצמם, יש מקום לקבוע כי שאלון יוגבל ל-25 שאלות (כולל תתי שאלות). הגבלה כזו גם תחייב את בעלי הדין להתמקד ולמצות את השאלון ובכך להגדיל את הסיכויים לכך שהשאלון יהיה כלי יעיל.

להלן נוסח מוצע-

”א) בעל דין רשאי לשלוח לבעל דין אחר שאלון ; השאלון לא יכלול יותר מ- 25 שאלות (כולל שאלות משנה).

ב) בית המשפט רשאי, ליתן לבקשת בעל דין, צו שיחייב מתן מענה לשאלות, כולן או מקצתן אם היה סבור שיש בכך כדי לאפשר דיון הוגן, לחסוך בהוצאות ולייעל את הדיון. צו כאמור לא יינתן אלא לשאלות שהן לענין הנדון, ולא די שיהיו קבילות בחקירה שכנגד של עד בעל פה.

ג) בית המשפט בהחליטו בדבר מתן הצו, ישקול אפשרות של הצגת מסמכים הנוגעים לדברים הנדונים, כולם או מקצתם, חלף מענה לשאלון.

ד) בשעת הדיון רשאי בעל דין להשתמש לראיה במקצת מתשובותיו של בעל הדין שכנגד, ולא להגיש שאר תשובותיו; אך אם היה בית המשפט סבור שיש קשר בין תשובות אחרות לבין התשובות שהוגשו כראיה עד שאין להשתמש באלה בלעדי אלה, רשאי הוא להורות שיוגשו גם התשובות האחרות.”

3. פרטים נוספים

הזכות לעתור לקבלת פרטים נוספים אינה נזכרת בתקנות הרפורמה.

התנגדות לשכת עורכי הדין

הלשכה הביעה התנגדות לביטול הזכות לעתור לקבלת פרטים נוספים ביחד עם התנגדותה לביטול הזכות למשלוח שאלון ומאותם נימוקים.

עמדת השופט גל

חזר על עמדתו ביחס לביטול הזכות למשלוח שאלון. גם בכלי זה לא נעשה שימוש רב, או שימוש נכון והוא למעשה מיותר.

מסקנות והמלצת ועדת המשנה

מדובר בכלי שלא נעשה בו שימוש רב, או לכל הפחות שימוש לצורך שלמענו נקבע.

מוצע שלא לקבל את התנגדות הלשכה ביחס לביטול הזכות לעתור לפרטים נוספים, שבמקרים רבים מידי מהווה למעשה שאלון ודומה כי לא בכדי הלשכה העלתה טיעונה בענין זה ביחס עם השגותיה ביחס לביטול הזכות למשלוח שאלון.

דעת מיעוט (פרופ' רוזן-צבי):

אם שימוש בכלי מסוים גווע, יש לברר מדוע, ואם מדובר בכלי חשוב אין מקום לביטולו.

4. הודעת צד ג' ותביעה שכנגד – נגד מי שאינם צד להליך

תקנות 21 ו-22 לתקנות הרפורמה קובעות כי הגשת הודעת צד ג' או תביעה שכנגד נגד מי שאינם צדדים להליך העיקרי, טעונה קבלת רשות.

עמדת השופט גל:

יש להפקיד את מושכות השליטה בהליך אצל השופט ולא לאפשר לבעלי הדין להחליט בעצמם אודות היקפו של התיק.

אם קיים חשש לפיצול בירור הסכסוך או במקרה בו צד ג' יועיל לבירור ההליך או למציאת פתרון (כטענות לשכת עו"ד) ממילא תינתן הרשות.

חלק גדול מהליכי צד ג' הם למעשה שימוש לרעה בהליכי משפט.

התנגדות לשכת עו"ד:

הצעת הרפורמה עלולה למנוע מבעלי דין את יומם.

ההצעה עלולה לגרום ל"פיצול הדיון" על כל הכרוך בכך.

ההצעה עלולה למנוע אפשרות להגיע להסכמות כוללות במחלוקת. אפשר להשתמש באופציה של הפרדת הדיון בהודעת צד ג' במקרים המתאימים והדבר נותן מענה לחשש מסירבול ההליך.

מסקנות והמלצת ועדת המשנה

הצעת הרפורמה אכן מאפשרת שליטה טובה יותר על היקף התיק. עם זאת, יש חשש כי על פי הצעה זו, מספר הבקשות למשלוח הודעת צד ג' או צד ד' וכן הלאה, אך יגדל. כמו כן, ריבוי צדדים עשוי לסייע לבית המשפט להבין את התמונה המלאה ואף לקדם את התיק, לעיתים בסיומו בפשרה.

לפיכך, מומלץ לקבל את עמדת לשכת עורכי הדין בנושא זה, ולהותיר את ההסדר הקיים לגבי משלוח הודעות צד ג' על כנו, היינו ללא צורך בקבלת רשות.

5. צירוף חוות דעת מומחה לכתבי הטענות

תקנה 15 לתקנות הרפורמה מחייבת צירוף חוות דעת מומחה בכל התחומים לכתבי הטענות. וזו לשון התקנה:

"לכתב טענות יצורפו כנספחים מסמכים אלה בלבד:

...

(2) חוות דעת של כל מומחה שבכוונת בעל הדין להסתמך עליה במהלך המשפט, ואולם חוות דעת נגדית יכול שתוגש לפי תקנה 86, לאחר הגשת כתבי הטענות.

[תקנה 86 קובעת בס"ק (א) חובת צירוף חוות דעת לכתב הטענות. ס"ק (ב) קובע כי אם רצה בעל דין לחלוק על חוות דעת מומחה שצורפה לכתב טענות, הוא רשאי לשלוח דרישה לבעל הדין שכנגד להעמיד את נושא חוות הדעת לבדיקה ולהגיש חוות דעת נגדית בתוך 60 ימים מאותו יום].

עמדת השופט גל:

ההוראה תחייב הגשת תביעה מבוססת ותגרום ליעול ההליך ולחסכון בזמן. עקרונית, היה מקום להליך מינוי מומחה מטעם בית המשפט כדוגמת זה שבתביעות פל"ד והליך מינוי מומחה מלווה בתיקים מורכבים, דבר שיצמצם את מספר התביעות המוגשות בשיטת "מצליח".

התנגדות לשכת עו"ד:

בשלב הגשת התביעה לא תמיד יש בידי בעל הדין מספיק מידע לצירוף חוות דעת וממילא המחלוקת המלאה בין הצדדים לא מתבררת עד להגשת מלוא כתבי הטענות. הדבר יחייב הגשת חוות דעת מתקנות ומשלימות מאוחר יותר.

צירוף חוות דעת תיצור העמסת עלויות שלא תקדם נכונות לפשרה.

ריבוי בקשות לפטור מצירוף חוות דעת.

לא נכון לחייב הגשת חוות דעת בענין הנזק בתביעות נזקי גוף ביחד עם חוות הדעת הרפואית.

מוצע לא לחייב צירוף חוות דעת רפואית גם בנוזקי גוף בשל אותם נימוקים.
כהצעת פשרה מציעים להגיש חוות דעת לאחר קדם המשפט.

מסקנות והמלצת ועדת המשנה

הפער בין הצדדים למעשה אינו כה גדול, בהינתן שבמספר הליכים יש חובה או נוהג של צירוף חוות דעת: בסדר דין מהיר ובתביעות נזקי גוף חובה להגיש חוות דעת עם כתב הטענות, ובתביעות פח ותביעות ליקויי בניה בדרך כלל מוגשת חוות דעת במצורף לכתב התביעה.

לפיכך, מומלץ לקבל את עמדת הלשכה ולבטל את החובה לצרף חוות דעת מומחה לכתב הטענות כאמור בתקנה 15(2) וכן בתקנה 86 לתקנות הרפורמה, למעט לתמיכה בענין שברפואה, בהתאם למצב הקיים היום (ובנוסח הקיים היום).

6. ערעור שכנגד

תקנות הרפורמה ביטלו למעשה את הזכות להגיש ערעור שכנגד (זכות זו אינה נזכרת בהן).

עמדת השופט גל:

בעל דין הסבור באמת ובתמים שקיימת לו עילה לערער על פסק דין יתכבד ויגיש ערעור ראשי.
כל בעל דין אחר עלול לנצל את הזכות להגיש ערעור שכנגד מטעמים טקטיים בלבד.
הדבר מיותר ומסרבל את ההליך.
מאשר שלא מדובר בשינוי שהוא מעיקרי הרפורמה.

התנגדות לשכת עו"ד:

ביטול האפשרות להגיש ערעור שכנגד יגרום להגדלת כמות הערעורים שלא היו מוגשים.
ערעורים שכנגד נותנים לבית המשפט כלי להשיג פשרות.
מעבר לכך, הלשכה מבקשת לבטל את המגבלות המוטלות כיום על תוכן הערעור שכנגד, על מנת לחסוך את הזמן השיפוטי הנדרש להכרעות בעניינים אלה.

מסקנות והמלצת ועדת המשנה

ביטול הזכות להגשת ערעור שכנגד עלול דווקא להרבות בערעורים בשל "דילמת האסיר" (החשש של כל צד כי אם לא יגיש ערעור במועד, הצד השני יעשה כן לפניו).

אף יש להכיר בזכות להגיש ערעור שכנגד ביחס לכל נושא בפסק הדין, בין אם עלה בערעור המקורי ובין אם לאו. הדבר עשוי לגרום לבעלי דין לשקול היטב בטרם יוגש על ידם ערעור ביודעם כי הדבר עלול לפתוח לבחינת ערכאת הערעור כל ענין בפסק הדין גם אם הוא אנו חלק מהערעור העיקרי.

לפיכך מצאנו להותיר את המצב הקיים על כנו ולאפשר הגשת ערעור שכנגד, ואף לקבל את עמדת הלשכה לשנות את המצב הקיים, כך שתוכנו של הערעור שכנגד לא יהיה מוגבל לנקודות ולנושאים שהועלו בערעור העיקרי. תיקון זה, יקטין את העיסוק בשאלה אם הערעור שכנגד חרג מהערעור העיקרי, ואף עשוי להגדיל את ההרתעה מפני הגשת ערעור ראשי במקרים מסוימים.

מוצע שהועדה תפנה לשופט טל חבקיין שניסח את פרק הערעור על מנת שישלב את הוראות ביחס לזכות להגיש ערעור שכנגד, לרבות אי הגבלת היקפו, בפרק הערעור.

7. כתב תשובה

תקנות הרפורמה קובעות כי הגשת כתב תשובה לכתב הגנה טעונה רשות.

תקנה 18 לתקנות הרפורמה קובעת:

(א) יראו את התובע כמי שמכחיש את כל הטענות שנטענו בכתב ההגנה, ובלבד שהתובע לא הודה בהן במפורש.

(ב) לא יוגש כתב תשובה לכתב הגנה אלא ברשות בית המשפט; רשות כאמור לא תינתן אלא לשם הבאת עובדות ונימוקים חדשים שלא נזכרו בכתב התביעה, הנדרשים במענה לטענות הנתבע ושאינם בגדר נימוק תביעה חדש.

בהמשך גם נקבע כי כתב תשובה יוגש תוך 14 יום ולא יעלה על שלושה עמודים.

עמדת השופט גל:

רבים מידי הם המקרים בהם מוגש כתב תשובה מיותר, שאינו תואם את התקנות ושאינו מתיישב עם מטרתו של כתב תשובה.

הדבר מעמיס ומסרבל את הדיון.

התנגדות לשכת עו"ד:

התנגדות הלשכה מבוססת על חשיבותו של כתב התשובה לגידור הפלוגתאות.

בקשת רשות גם במקרים שכתב תשובה נדרש וחיוני.

עלול להיווצר עומס בקשות רשות להגיש כתב תשובה.

מסקנות והמלצת ועדת המשנה

כתב התשובה הוא כלי חשוב לחידוד פלוגתאות ועובדות שנויות במחלוקת. גם כתב תשובה אשר מוגש שלא לצורך, לא מכביד על הדיון במיוחד, אם הוא מוגבל בהיקפו. לכך יש להוסיף כי על פי הפסיקה דהיום, אף יש מקרים בהם חלה למעשה "חובה" להגיש כתב תשובה (כגון בתשובה לטענת התיישנות ("פתחון פה"), טענה לתניית פטור בחוזה אחיד, טענת קיזוז או טענת הודאה והדחה אחרת). הצעת הרפורמה גם עלולה ליצור עומס בקשות בענין זה.

לפיכך, מומלץ לקבל את התנגדות לשכת עורכי הדין בענין זה.

להלן נוסח מוצע:

(א) תובע רשאי להגיש כתב תשובה לכתב ההגנה תוך ארבעה עשר ימים מיום שהומצא לו כתב ההגנה, או האחרון שבכתבי ההגנה אם יש נתבעים אחדים; כתב תשובה לא יכלול נימוק תביעה חדש או כל טענה שאינה מתיישבת עם טענותיו הקודמות של בעל דין; לא הגיש התובע כתב תשובה יראו אותו כמכחיש את כל הטענות שנטענו בכתב ההגנה, ובלבד שהתובע לא הודה בהן במפורש.

(ב) היקפו של כתב התשובה לא יעלה על שלושה עמודים.

8. בקשות

תקנה 49 לתקנות הרפורמה קובעת כי לא יוגשו בקשות בכתב ממועד הגשת כתב ההגנה ועד מועד קדם המשפט, למעט בקשות מסוימות שנמנו בה במפורש (סעד זמני, עיכוב הליכים על יסוד תנית בוררות או שיפוט זר, בדיקה על ידי מומחה, צירוף צד להליך, בקשת רשות להגיש כתב תשובה, כתב תביעה שכנגד או הודעת צד ג' נגד מי שאינם בעלי דין, בקשה לאיחוד הדיון בתובענות). התקנה ממשיכה וקובעת, כי לקראת קדם המשפט תוגש רשימת בקשות בליווי תמצית ענינה של כל בקשה ובית המשפט יקבע בקדם המשפט את הדרך לדיון בכל בקשה.

עמדת השופט גל:

מדובר בעוגן משמעותי של הרפורמה. הבקשות הן בסיס לנטל כתיבה בלתי סביר על השופטים. הדבר מהווה צוואר בקבוק.

התנגדות לשכת עו"ד:

ההסדר המוצע יגרום לפגיעה קשה במתדיינים. יש להתחשב בכך שזמן קדם המשפט מוגבל. ההסדר עלול לגרום לצורך בקביעת קדמי משפט נוספים בענינים שידונו ובכך תהא פגיעה ביעילות הדיון.

ריכוז כל הבקשות בצוותא יוביל לצוואר בקבוק שיעכב את בירור ההליך. הצעת הלשכה – הבקשות יוגשו עד 45 ימים לפני קדם המשפט ועד 10 ימים לפני קדם המשפט תוגש רשימת הבקשות הפתוחות, כך בקדם המשפט תהינה הבקשות והתגובות מונחות לפני בית המשפט.

מסקנות והמלצת ועדת המשנה

המצב דהיום הוא כמעט בלתי נסבל, ויש מספר רב של בקשות, באופן לא פרופורציונלי לתיק. יתרה מזאת, ריבוי בקשות מחייב את בית המשפט לקרוא את התיק מספר רב של פעמים עד לקדם המשפט

וליתן החלטה בכל בקשה. הדבר יוצר עומס בלתי נסבל על השופט. בקשות רבות מתיירות עד קדם המשפט, ובקשות רבות ניתן לייתר או להכריע באופן פשוט יותר באמצעות דיון בעל פה בקדם המשפט, תוך ניצול הדינמיקה שלו. יש חשיבות בהגשת כל הבקשות יחד ודיון בהם במאוחד, ויש שופטים שעושים זאת כבר כיום, וכך יש לנהוג גם על פי המלצת הפסיקה (רע"א 8113/14 ט"י ונטורה קינג נ' אופיר טורס בע"מ בפסקה 6 (15.3.2015)). בכל מקרה, מקום בו השופט נתקל בקדם המשפט בבקשה המצריכה עיון מעמיק יותר, הוא רשאי להורות לצדדים להגיש בקשה נפרדת בכתב באותו נושא.

נושא הבקשות הוא אפוא אחד השינויים המרכזיים ברפורמה, ואין מקום לקבל את עמדת הלשכה.

יחד עם זאת, על מנת לוודא שבמועד קדם המשפט יהיו גם בית המשפט וגם בעל הדין שכנגד מוכנים לדיון, יש להשמיט את הסיפא של תקנה 49(א) לתקנות הרפורמה, ולקבוע כי תינתן זכות תגובה תמציתית לבקשות שברשימת הבקשות, בתוך 7 ימים מיום שתוגש.

9. מזכיר משפטי ו"לא יקובל"

תקנה 33 לתקנות הרפורמה קובעת:

- (א) מזכיר משפטי לא יקבל מסמך שאינו ממלא את דרישה הקבועה בתקנות אלה או אחר הוראת בית המשפט, ויפרט בכתב את הטעמים לכך תוך הפניה לתקנה או להחלטה שלא מולאה.
- (ב) אם טרם חלף המועד להגשת מסמך, ניתן לתקן את הפגם בתוך פרק הזמן שנותר להגשה.
- (ג) על אף האמור בתקנת משנה (א) ו-(ב) היה בעל דין בלתי מיוצג, יפרט המזכיר המשפטי גם את הפעולות שבהן נדרש בעל הדין לנקוט כדי לרפא את הפגם ואף רשאי בית המשפט להאריך לבעל דין כאמור את המועד להגשת כתב הגנה או תשובה לבקשה לסעד זמני ובלבד שהמסמך הוגש במועד.
- (ד) הרואה עצמו נפגע מאי קבלתו של מסמך רשאי בתוך ארבעה עשר ימים ממועד קבלת ההודעה להגיש פניה בכתב, כדי שהעניין יועבר לבדיקתו של שופט בית המשפט, שנשיא בית המשפט ימנה לענין זה; השופט רשאי להחליט בפניה על יסוד טענות הפונה בלבד ומבלי צורך לקיים דיון.
- (ה) מועד הגשה של מסמך לבית המשפט, לכל ענין, יהיה המועד שבו הוגש לבית המשפט וקבלתו אושרה; אי קבלת מסמך כמוה כאי הגשתו מלכתחילה.
- (ו) אין לעורר טענה כי לא היה מקום לקבל מלכתחילה מסמך שקובל, ואולם אין בכך כדי לרפא את הפגם או למנוע העלאת טענות לעצם קיומו.

עמדת השופט גל:

יש להעביר מסר של עמידה בזמנים כחלק משינוי תרבות ה"רחמנות". מדובר במסר מרכזי של הרפורמה.

מזכיר משפטי זו סמכות מינהלית טהורה תוך התחייבות שנושא המשרה יהיה בעל השכלה משפטית. מדובר בעו"ד שהוא מזכיר משפטי לעניינים טכניים בלבד. יש עליו פיקוח שיפוטי וניתן להשיג על החלטותיו.

התנגדות לשכת עו"ד:

ההצעה בענין זה אינה חוקית. לא יעלה על הדעת למסור סמכות שיפוטית או מעין שיפוטית למזכירים.

מסקנות והמלצת ועדת המשנה

מדובר בתפקיד טכני בלבד (בדיקת עמידה במועדים ומספרי עמודים וכו') ולא בסמכות שיפוטית או מעין שיפוטית. הרפורמה נועדה לשנות את תרבות הדיון מן היסוד, ואחת מהרעות החולות היא הזילות הקיימת כיום בכלל הקשור לעמידה במועדים הקבועים בתקנות. הניסיון מלמד כי במקרים רבים המועדים חולפים בלא שבעלי הדין עושים דבר במהלך שבועות רבים, באופן שמצריך משלוח "תזכורת" על ידי בית המשפט, המצטברות לעשרות תזכורות שבועיות.

ההסדר הוא טכני באופיו, אך הוא אחד מעוגני הרפורמה, ואין מקום לשנותו. לפיכך יש מקום לדחות את התנגדות לשכת עורכי הדין בענין זה, בכפוף לתיקון לענין הגשת כתב תביעה על סף תקופת ההתיישנות.

נוסח מוצע:

"33(ה). מועד ההגשה של מסמך לבית המשפט, לכל עניין, יהיה המועד שבו הוגש לבית המשפט וקבלתו אושרה, למעט אם המסמך המוגש הוא כתב תביעה ואי קבלתו עלולה להביא להתיישנות התביעה; אי קבלת מסמך כמוה כי הגשה מלכתחילה"

דעת מיעוט (פרופ' איסי רוזן-צבי):

מתנגד למנגנון של מזכיר משפטי שיוסמך לא לקבל כתבי טענות. יש צורך בהפעלת שיקול דעת שיפוטי לשם כך. מעבר לכך, קיימת בעיה בכל הנוגע להתיישנות. קורה לא מעט שאנשים מגישים את תביעותיהם ביום האחרון, לפעמים בשל כך שהנתבע מושך את הדברים. יש מקום לבטל את ההוראה שלפיה מועד ההגשה של המסמך לבית המשפט, יהיה המועד שבו הוגש לבית המשפט וקבלתו אושרה.

10. התלית הליך בשל אי קיום ההוראות

תקנה 38(א) לתקנות הרפורמה קובעת:

בית המשפט רשאי בקדם המשפט להורות לבעל דין שהפר הוראות פרק זה למלאן, זולת אם מצא טעמים מיוחדים שלא לעשות כן; הפר התובע הוראות אלה, רשאי בית המשפט, מבלי לגרוע מיתר סמכויותיו, להתלות את ההליך עד שהוא ימלא אותן כנדרש ואף למחוק את ההליך מטעמים מיוחדים. סעיף זה נמצא בפרק ד' שכותרתו "דיון מקדמי בין בעלי הדין ופגישת מהו"ת".

הוראות הסעיף מתייחסות רק להוראות פרק זה.

עמדת השופט גל:

הליך הדיון המקדמי בין הצדדים הוא חשוב. מחיקת כתב טענות אינה סעד דרסטי. משמעותו היא חזרה לסוף התור (אלא אם יש בעיית התיישנות).

התנגדות לשכת עו"ד:

מדובר בתקנה דרקונית בעלת השלכות יוצאות דופן.

מסקנות והמלצת ועדת המשנה

הדיון המקדמי בין הצדדים הוא כלי מצוין. קיימת חשיבות לנסיון הצדדים לשוחח ביניהם ולצמצם את המחלוקת. לכן קיום דרישות פרק זה הוא ענין משמעותי ואין להגביל בו את שיקול דעת בית המשפט.

גם כיום, תקנה 122 מאפשרת מחיקת כתבי טענות בשל אי עמידה בהחלטות. למעשה, גם כיום רשאי שופט לעשות שימוש בסמכותו הטבועה ולהורות כי התיק לא יקודם כל עוד לא ימלאו אחר החלטה כזו או אחרת. אין מדובר בסנקציה דרסטית.

לפיכך מוצע לדחות את התנגדות לשכת עורכי הדין בענין זה.

דעת מיעוט (פרופ' איסי רוזן-צבי):

במקרה שהנתבע לא דיווח ולא שיתף פעולה לא נקבעה סנקציה מקבילה. הסנקציה היא חד צדדית ופוגעת באופן לא מידתי בתובעים (שגם כך כקבוצה הם חלשים יותר מנתבעים) ולכן הדבר יגרום לפגיעה בשוויון ולהטיה גדולה יותר מזו הקיימת היום של ההליך לרעת תובעים ולטובת נתבעים. זאת ועוד, אפשר להניח שבמרבית המקרים לא תהיה הסכמה בין הצדדים באשר למה שאירע במסגרת ההליך המקדמי ולכן בית המשפט יקבל שני דיווחים סותרים. הוא לא יוכל להסתמך על דיווח הצדדים ביחס לאי שיתוף פעולה של צד מסוים ולא תהא לו יכולת להבין מה אירע מבלי לקיים "הליך נלווה" שמטרתו בירור העובדות שאירעו במהלך הדיון המקדמי. התוצאה תהיה סרבול של ההליכים במקום ייעול שלהם.

11. תביעה מורכבת

תקנה 19 לתקנות הרפורמה:

(א) הוגש לבית משפט מחוזי כתב תביעה שעניינו רשלנות רפואית, קנין רוחני או ענין כלכלי כמשמעותו בסעיף 42ב(א) לחוק, רשאי התובע לצרף לכתב התביעה פניה לנשיא בית המשפט או לשופט שהוא הסמיק לכך, על מנת שיקבע כי התביעה היא מורכבת; ההחלטה תהיה על יסוד פנית התובע בלבד ללא צורך בדיון.

(ב) פניה כאמור תכלול בתמצית את הנסיבות שבעטיין סבור הפונה כי יש להגדיר את התביעה מורכבת.
 (ג) נקבע כי תביעה היא מורכבת, רשאי בית המשפט להתיר את תיקון כתב התביעה, ורשאי הוא לקבוע, על אף האמור בתקנות אלה, הסדרים מיוחדים לגבי היקף כתבי הטענות, לרבות צרופותיהם, המועדים והמסמכים הנדרשים להגשה לקראת קדם המשפט.

עמדת השופט גל:

מסכים שהניסוח הנוכחי אינו מניח את הדעת.
 מבהיר, כי נפקות התביעה המורכבת – לענין צירוף חוות הדעת והיקף המסמכים.
 מדגיש שיש להישמר מהפיכת כל התביעות המוגשות לבית המשפט המחוזי למורכבות.

התנגדות לשכת עו"ד:

פגיעה בעיקרון השיוויון – בתי משפט שונים יתנהלו באופן שונה. יתכן "מירוץ סמכויות" ותגרם פגיעה במראית פני הצדק בניהול הליכים שונים באופן שונה.

בסעיף 30 למכתב הלשכה מוצעת הצעה חלופית ביחס להגדרת תביעה מורכבת הכוללת, בין השאר, את כל התביעות המוגשות בבית המשפט המחוזי וכן את כל התביעות שבמקרקעין. כמו כן מוצע לקבוע כי בית המשפט השוקל לקבוע כי מדובר בתביעה מורכבת יביא בחשבון בין השאר את שווי התביעה, הסעדים המבוקשים בה, מספר העדים, היקף המחלוקת העובדתית, כמות בעלי הדין, הזמן שחלף ופעולות שבוצעו בתיק. כמו כן מציעים זכות טיעון לשני הצדדים בענין.

עו"ד בן-צור בישיבה הביע דעתו כי קיים קושי לסווג מראש נושאים שיחשבו תביעה מורכבת וגם סבור שההבדל לא משמעותי (הגדלת מספר העמודים).

מסקנות והמלצות ועדת המשנה

מוסד ה"תביעה המורכבת" בנוסחו על פי תקנות הרפורמה, עלול ליצור בעיות וריבוי בקשות בנושא. כך, על פי תקנות הרפורמה, יש להגיש כתב תביעה ורק לאחר מכן לבקש כי התביעה תוכר כמורכבת, ואם בית המשפט ייענה לבקשה, או-אז יוגש כתב טענות מתוקן. מצב זה מכניס את התובע לדילמה כבר בתחילת הדרך, כי עליו לקחת בחשבון שבית המשפט לא ייעתר לבקשה. לכך יש להוסיף את החשש כי תוגשנה בקשות רבות להכרה בתביעה כתביעה מורכבת. לכך יש להוסיף בעיות נלוות כמו עניני שכ"ט עו"ד שישפיעו על ניהול ההליך, יצירת מעמד של תביעות אריסטוקרטיות ועוד.

בהינתן שעיקר הנפקות של תביעה מורכבת היא הגדלת מספר העמודים של כתבי הטענות, הועדה הגיעה למסקנה כי הצר אינו שווה בנוק המלך ולהמליץ לבטל לחלוטין את מוסד התביעה המורכבת ולהוסיף התייחסות ספציפית לשיקול דעת בית המשפט בענין הגדלת מספר העמודים בתביעות מורכבות עובדתית.

לפיכך מוצע לבטל כליל את תקנה 19 לתקנות הרפורמה אולם להוסיף התייחסות מפורשת לענין תביעות מורכבות עובדתית, במסגרת סמכותו הכללית של בית המשפט למתן הוראות בתקנה 175(ב) לתקנות הרפורמה כדלקמן (נוסח מוצע):

“(ב) בית המשפט רשאי ליתן הוראות בדבר היקף כתב טענות; נקבע בתקנות אלה או בכל חיקוק זמן לעשיית דבר או להימנע מעשיית דבר או מדד להיקף כתב טענות, יחול האמור כל עוד בית המשפט לא הורה אחרת מטעמים מיוחדים, או אם שוכנע כי המחלוקת בין הצדדים מבוססת על עובדות מורכבות וסבוכות הכוללות פרטים רבים”.

דעת מיעוט (פרופ' איסי רוזן-צבי):

סבור שיש להגביל את התקנות המוצעות כך שיחולו על הליכים שסכומם אינו עולה על 300,000 ₪ ולכן ככלל הרפורמה לא אמורה לחול על תביעות מורכבות. לדעתו, ההשפעה של הכרזה על תביעה מורכבת אינה מתמצית במספר העמודים שיוגשו אלא יכולה להיות לה השלכה רחבה יותר על אופן ניהול ההליך.

12. הגבלת תחולת התקנות לתביעות מתחת ל-300,000 ₪

לטענת לשכת עורכי הדין מדובר במרבית התיקים המתנהלים בבתי המשפט.

לטעמו של השופט גל:

למספר התיקים אין משמעות, אלא למשקלם הסגולי ולכמות העבודה והזמן השיפוטי שהם דורשים. לדעתו התיקים הסכומים הנמוכים הם זניחים יחסית מבחינה זו. השופט גל סבור שאין מקום להתנהל עם שני סטים של תקנות במקביל רק משום שמדובר בסכומים שונים. לטעמו, מדובר בשינוי תפיסתי ולא רק פרוצדורלי.

המלצת ועדת המשנה:

אין צורך בשני “קורפוסים” של תקנות. קיים כר נרחב להתקדם וללמוד. כל מסע מתחיל בצעד ראשון ואין מקום לעשותו לסירוגין או לשיעורין. אין לשדר מסר שאנו מצויים “רגל פה ורגל שם”. יש מגוון בעיות טכניות ואחרות בלהשאיר שני קורפוסים זה לצד זה. אם מקבלים את הרפורמה יש להחילה על כל ההליכים האזרחיים.

מוסכם על רוב חברי הועדה שאין להגביל את הרפורמה לסכום של עד 300,000 ₪.

דעת מיעוט (פרופ' איסי רוזן-צבי):

מדובר ברפורמה רחבה ובעלת השלכות עצומות על מערכת המשפט, על עורכי הדין ועל המתדיינים. בהנחה שמחליטים להעביר את הרפורמה, יש להתקדם בזהירות, עקב בצד אגודל. בשלב ראשון, לעשות משהו דמוי פיילוט עד סכום מסוים גבוה, אך לא גבוה מדי (בין 300,000

- 500,000 ₪). בשלב זה מן הראוי לא לבטל את תקנות סדר הדין האזרחי הנוהגות כדי שבמקרה שיתברר הרפורמה פוגעת בהליך הוגן ואינה יעילה נוכל לחזור אליהן. בנוסף, הדבר מאפשר דיפוזיה, רב הנסתר על הגלוי באשר לכוונת מנסח התקנות, ומרוב ניסיון לפשט תקנות מסבכים אותן ואז לרבות מהן אין תשובה. הדיפוזיה בין סדרי הדין תועיל שנוכל להמשיך וללמוד מפרשנות סדרי הדין. אנחנו בוועדה המייעצת חושבים איך כל מילה תשפיע על הפרשנות וכאן מדובר בשינוי של כל התקנות.

הטענה באשר לקיומם של קורפוסים שונים אינה בעייתית במיוחד. גם היום יש כמה קורפוסים – יש המרצת פתיחה, סדר דין מהיר ועוד. ההצעה להגביל את הרפורמה לא תיצור יותר כאוס באופן מהותי. אם במהלך הזמן יתברר שהרפורמה עובדת בצורה טובה, מייעלת את ההליכים ואינה פוגעת בהליך ההוגן, אפשר יהיה לאחר תקופת זמן של שנתיים או שלוש להגדיל את סכום התביעה שעליו חלות התקנות החדשות (למיליון ₪ או 2.5 מיליון ₪) ואף להחילה על כל ההליכים האזרחיים. במקרה כזה תהיה לכך לגיטימציה רחבה באופן שגם בתי המשפט וגם עורכי הדין יתמכו בכך. משכך, לו דעתי תשמע אני מציע להגביל את הרפורמה לסכום של 300,000 ₪ (או 500,000). בתקופת הפיילוט בת שנתיים או השלוש, יש להקים וועדה מלווה (שבה ישבו אקדמאים, שופטים, פרקליטים ועורכי דין), לבצע מחקרים ולבחון איך עובדים הדברים. אמנם, הגישה הזו מעט שמרנית אך מאמין שצריך להיות שינוי איטי וזהיר על מנת שלא לפגוע בהליך ההוגן וביעילות המערכת.